

Stanisław Wyspiański

Wesele

- ♦ jeden z najwybitniejszych twórców epoki
- ♦ malarz, grafik, scenograf, reformator teatru, liryk, dramaturg
- ♦ jego twórczość nawiązuje dialog zarówno z antykiem („Noc listopadowa”, „Akropolis”), jak i z tradycją romantyczną
- ♦ pragnął stworzyć „teatr ogromny”. W tym teatrze:
  - widz doznawałby przeżyć mistycznych
  - na scenie obok postaci realnych mogłyby występować zjawy, duchy przodków
  - na scenie przenikałyby się różne perspektywy czasowe i różne przestrzenie
  - teatr ten oddziaływałby na odbiorcę nie tylko poprzez słowo, lecz także dźwięk, obraz (rola scenografii, światła, kostiumów, scenografii, muzyki)

„Wesele”

A. Diagnoza postawiona choremu społeczeństwu

- ♦ weselnicy to symbol wszystkich Polaków a chata bronowicka - symbol Polski
- ♦ rozprawienie się z przeszłością i terażniejszością, pokazana wizja przyszłości
- ♦ pokazanie konsekwencji postawy lojalistycznej wobec zaborcy

B. Nowy typ dramatu

- ♦ dramat wizyjno-symboliczny. Rozgrywa się na dwóch planach: rzeczywistym i fantastycznym. Epizodowi przedstawionemu na scenie dodana jest rozległa perspektywa przestrzeni i czasu

	plan realistyczny	plan fantastyczny
miejsce	chata w Bronowicach	cała Polska w granicach przedrozbiorowych
czas	listopad 1900	cała polska historia
postacie	goście weselni	wszyscy Polacy
wydarzenie	wesele inteligenta z chłopką	powstanie narodowe

- ♦ akcja zredukowana, nie jest rozumiana jako ciąg przyczyn i skutków
- ♦ symbolika
  - postacie symboliczne (zjawy – Chochół, Widmo, Stańczyk, Hetman, Rycerz Czarny, Upiór, Wernyhora)
  - sceny symboliczne (chocholi taniec kończący utwór)
  - przedmioty symboliczne (złoty róg, podkowa, czapka z pawimi piórami)
- ♦ rola scenografii, muzyki i tańca; rola didaskaliów np. szczegółowo opisana scenografia, która ma charakter symboliczny i informuje, że akcja rozgrywa się w miejscu, w którym spotykają się chłopci i inteligenci (biurko zasłane papierami, na ścianie szable, reprodukcje Matejkowskich Raclawic i Wernyhory, portret damy oraz wiejska skrzynia posagowa).
- ♦ stylizacja gwarowa
- zastosowane mazurzenie (wymowa spółgłosek dziąsłowych sz, ż, cz, dż jako przedniojęzykowo-zębowych s, z, c, dz, np. lepsze, przyszed), ale pojawia się ono niekonsekwentnie, np. w wypowiedzi Jaśka zaczynającej się od słów „Juz świtanie” obok form z mazurzeniem (juz, usach, dusach, strasny, copke) są formy niezamazurzone (paszę, sieczki, sznur). Inne właściwości wymowy gwary małopolskiej pojawiają się rzadziej, np. a ścieśnione utożsamione z o (copke = czapkę). Występują także wyrazy typowe dla gwary okolic Krakowa – porozwierane (pootwierane), syćko (wszystko), ino (tylko), kajsi (gdzieś), zabyć (zapomnieć).

- ◆ liczne nawiązania do malarstwa Matejki (obrazy: Stańczyk, Wernyhora, Kościuszko pod Raclawicami, Zawieszenie dzwonu Zygmunta).

Geneza utworu

- ◆ autonomia galicyjska (prof. Kleiner: „Wypiański odkrywa niebezpieczeństwo połowicznej swobody politycznej, usypiające działanie tej niby-samodzielności w więzach obcego organizmu państwowego, kłamliwość i fikcyjność wyładowywania dążeń zbiorowych w odświętnym frazesie”)
- ◆ ślub Lucjana Rydla z Jadwigą Mikołajczykówną, córką chłopą z Bronowic (20 listopada 1900)

-najważniejsze autentyczne postacie z Wesela:

Pan Młody- Lucjan Rydel, pisarz

Panna Młoda –Jadwiga Mikołajczykówna, siostra Gospodyni

Gospodarz- Włodzimierz Tetmajer, malarz, żonaty z siostrą Panny Młodej, to w jego domu odbywa się wesele

Gospodyni – Anna z Mikołajczyków

Poeta- Kazimierz Przerwa-Tetmajer, przyrodni brat Włodzimierza

Dziennikarz- Rudolf Starzewski, redaktor krakowskiego „Czasu”

Inteligenci: Pan Młody, Gospodarz, Poeta, Dziennikarz, Nos, Radczyni, Maryna, Zosia, Haneczka

Chłopi: Panna Młoda, Gospodyni, Czepiec, Marysia, Jasiek, Kuba, Klimina, Ojciec, Dziad

Akt I

- ◆ realistyczny
- ◆ pokazuje chłopów i inteligentów w bezpośredniej konfrontacji (rozbiecie mitu, którego wynikiem była ludomania - przekonania o możliwości sielankowego współzycia tych dwu grup społecznych)
  - rozmowa Dziennikarza z Czepcem pokazuje, że inteligenci lekceważą chłopów (Czepiec w rozmowie podejmuje problemy polityczne, mówi, że chłopci czytają gazety, odwołuje się do tradycji walki chłopów o wolność – „z takich jak my był Głowacki”; Dziennikarz nie chce o tym rozmawiać, uważa, że wieś powinna być miejscem odizolowanym od wydarzeń współczesnego świata – „niech na całym świecie wojna,/byle polska wieś zaciszna,/ byle polska wieś spokojna”.
  - rozmowa Radczyni z Kliminą pokazuje, że inteligenci nic nie wiedzą o życiu na wsi (Radczyni pyta, czy Klimina już odbyła się, a rozmowa ma miejsce pod koniec listopada)
  - rozmowy Panny Młodej z Panem Młodym uświadamiają fakt ich pochodzenia z różnych, całkiem odrębnych kręgów kulturowych. Pan Młody nie rozumie, że nie wypada zdjąć na weselu uciskających butów i tańczyć boso. Porównuje swoją żonę do lalek w ludowych strojach sprzedawanych w Sukiennicach. Z kolei Panna Młoda nie rozumie, o czym rozmawia jej mąż z księdzem.

Charakterystyka chłopów

- ◆ pokolenie najstarsze (Ojciec, Dziad) - pamięta o rzezi galicyjskiej, ma świadomość, że niemożliwe jest porozumienie chłopów i inteligentów
- ◆ pokolenie średnie (Czepiec) - ma świadomość narodową, chce podjąć walkę z zaborcą i czeka na znak od inteligencji. Ma też cechy negatywne (Czepiec jest popędliwy, awanturuje się)
- ◆ młode pokolenie (Jasiek, Kasper) - chce uciec ze wsi, wzbogacić się. Jest chciwe i próżne

Chociaż chłopci pokazani zostali w krytycznym świetle, jednak przede wszystkim podkreśla się ich pozytywne cechy - świadomość narodową i gotowość do walki

Charakterystyka inteligencji (warstwa ta została w utworze skompromitowana)

- ♦ ich fascynacja wsią jako ucieczka od rzeczywistości, postawa chłopomanii – śmieszna, powierzchowna
- ♦ pogardliwe traktowanie chłopów (jedynie Gospodarz naprawdę wierzy w siłę i mądrość chłopów, mówi „chłop potęgą jest i basta”)
- ♦ postawy dekadencjonalne (Poeta)
- ♦ lojalizm wobec zaborcy (Dziennikarz)
- ♦ bierność
- ♦ pijaństwo (Nos)

Inteligencja (Pan Młody, Gospodarz) uświadamia sobie, że między chłopami i inteligentami istnieje bariera utrudniająca porozumienie – przeszłość, wydarzenia 1846 roku.

Ocena poezji młodopolskiej

1. Rozmowy Maryny z Poetą (skompromitowanie hasła „sztuka dla sztuki”)

- poezja nie dotyczy istotnych dla społeczeństwa spraw
- jest niedostępna dla zwykłego człowieka
- „próżność na wysokiej skale w swojej własnej śpiąca chwale”

2. Rozmowy Racheli z Panem Młodym i Poetą

- prawdziwa poetyckość Racheli przeciwstawiona poetyzowaniu Pana Młodego. Wrażliwa Racheli potrafi dostrzec niezwykłość nocy. Pan Młody natomiast nie umie zobaczyć piękna w tym, co go otacza. Potrzebuje jakichś szczególnych źródeł natchnienia - dlatego żeni się z chłopką i postanawia zamieszkać na wsi.

Akt II

- ♦ symboliczny
- ♦ pojawiają się w nim zjawy - postacie symboliczne. Są to uosobione myśli, tęsknoty, pragnienia, wątpliwości, wyrzuty sumienia bohaterów („Co się w duszy komu gra, co kto w swoich widzi snach”). Ich przyjście zapowiada Chochoł.

Marysia, Widmo (Widmo to dawny narzeczony Marysi, inteligent, malarz Ludwik de Laveaux, który chciał się z nią ożenić, ale zmarł)

- ten fragment utworu tworzy nastrój i przygotowuje do dalszych, dramatycznych scen

Dziennikarz, Stańczyk (nadworny błazen Jagiellonów, który w tradycji kulturowej funkcjonuje jako patriota i znawca arkanów polityki). Stańczyk wyraża wątpliwości Dziennikarza dotyczące propagowanej przez niego polityki stronnictwa konserwatywnego, tzw.

Stronnictwa Stańczyków (lojalizm wobec zaborcy, który prowadzi do usypiania narodu).

- krytyka lojalizmu. Stańczyk uświadamia, że sfera myślenia o niepodległości stała się legendą, do której spełnienia nikt nie dąży. Ostro atakuje bierność pokolenia. Dziennikarz usprawiedliwia się poprzez odwołanie do historii i wini za obecną niewolę poprzednie pokolenia. Stańczyk - odwołując się do obrazu dzwonu Zygmunta - nakazuje szukać w polskiej historii momentów wielkich, podkreślających siłę i potęgę narodu. Widząc, że biernej i lojalistycznej postawy Dziennikarza nie może zmienić, Stańczyk ofiarowuje mu błazeńską laskę, by nią „mącił wodę narodową” (ironiczna ocena roli stronnictwa)

Poeta, Rycerz (Zawisza Czarny)

- Rycerz zarzuca Poecie niewykorzystanie szansy, jaką jest możliwość oddziaływania na ludzi. Poeta zaprzepścił swój talent. Powinien być przewodnikiem narodu, wzywać go do walki. Przypomina zwycięstwo Polaków pod Grunwaldem.

- w scenie tej porównuje się dawne pokolenia (odważne, bitne, dla których honor i godność były najwyższymi wartościami) z obecnym, biernym, nie dostrzegającym celu w życiu.
- Poeta marzy o dokonaniu wielkich czynów, ale jest bezsilny, niezdolny do działania – dlatego widzi za przyłbicą Rycerza pustkę.

Pan Młody, Hetman (Franciszek Ksawery Branicki - zdrajca ojczyzny)

- przestroga, do czego może doprowadzić bierność (jest ona zdradą, zaprzędaniem ojczyzny)
- Hetman uświadamia także, że Pan Młody - szlachcic - żeniąc się z chłopką (niejako „zdradzając” własny stan) pozostaje człowiekiem przekonanym o wyższości własnej grupy społecznej. Jego ślub to tylko uleganie modzie a nie autentyczne zbratanie z ludem
- scena z Hetmanem nawiązuje do sceny z widmem złego pana z II cz. „Dziadów” (obecność chóru)

Dziad, Upiór (Jakub Szela – przywódca rabacji galicyjskiej z 1846 roku, podczas której chłopci mordowali szlachtę)

- krytyka koncepcji solidarystycznych, według których lud i inteligencja mieli zapomnieć o wzajemnych urazach, bo tego wymagał interes narodowy. Pokazanie utopijności takiego myślenia poprzez przypomnienie 1846 roku

Wernyhora (lirnik, ludowy wieszcz przepowiadający przyszłe wydarzenia dziejowe)

- ukazuje się kilku osobom
- rozmawia z Gospodarzem, któremu zostawia zlecenia (rozesłać wici, zgromadzić lud, pojechać do Warszawy i zwołać sejm)
- Wernyhora wręcza Gospodarzowi **złoty róg** (symbol wyzwolenia, myśli przewodniej, która budzi chęć do walki)
- Gospodarz misję przygotowania do zrywu, a także złoty róg powierza młodemu, lekko-myślnemu chłopakowi - Jaśkowi

Akt III

- ♦ zaaranżowanie fikcyjnej akcji powstańczej, by ukazać, że naród polski - niegotowy do walki - zmarnuje szansę na wyzwolenie
- ♦ akcja aktu III rozgrywa się o świcie (wcześniejsze części - wieczór i noc). Weselnicy zapomnieli o nocnych wypadkach, upili się. O zdarzeniach pamięta jedynie Kuba, przypomina je Czepcowi, a ten zaczyna działać. Chłopi znacznie szybciej niż inteligenci mobilizują się, uświadamiają sobie wagę chwili. Czepiec w rozmowie z Gospodarzem wzywa inteligencję do czynu, gdy spotyka się z niezrozumieniem, mówi:

„Panowie, jakeście som,
jeżeli nie pójdziecie z nami,
to my na was - i z kosami”.

Sceny te są oskarżeniem inteligencji o to, że nie umie wykorzystać siły i gotowości do walki ludu

- ♦ sceny kończące utwór: weselnicy klękają zasłuchani w tętent. Przybywa Jasiek i oświadcza, że zgubił złoty róg, gdy schylał się po czapkę z pawich piór (symbol przenoszenia prywaty nad sprawę narodowe). Wówczas Chochół nakazuje Jaśkowi zebrać od uczestników ustawione na sztorc kosy i zaczyna grać. Weselnicy tańczą obłądny, hipnotyczny taniec (symbol marazmu społeczeństwa, uśpionego w bezwładzie)
- ♦ wyjaśnienie symbolu Chochóła
dwie możliwości interpretacji:
  1. krzak róży owinięty w słomę, który na wiosnę rozkwitnie, symbol sprawy narodowej, przyszłej szansy na wyzwolenie
  2. słomiane przykrycie - martwe, bez życia. Symbol pogrzebanej sprawy narodowej

Rozrachunek z mitami narodowymi:

-piastowska godność i powaga (demaskuje ten obraz kłótlivy Czepiec)

- raclawicka kosa jako symbol chłopstwa, który żywi i walczy o niepodległość (przeczy temu symbolowi wspomnienie rabacji galicyjskiej)
- wiejska arkadia, czyli topos szczęśliwej wsi polskiej (przeczy temu rabacja)
- postać Wernyhory jako mit Polski odrodzonej, potężnej (do powstania nie dochodzi)
- mit solidaryzmu społecznego (przeczą temu konflikty między chłopami i inteligencją, rzeczywisty stosunek tych warstw do siebie)